

تندیس حکیم حاج ملاهادی سبزواری (ساختهٔ حسین ماستیانی)
عکس از حمیدرضا فرامرزی

یادداشت مصحح

این کتاب، دیوان اسرار، کلیات اشعار فارسی حاج ملاهادی سبزواری متخلص به اسرار (۱۲۱۲-۱۲۸۹ ه.ق.) است.

نویسنده آنچه در باب احوال و آثار حکمی و عرفانی و ادبی حاج ملاهادی سبزواری قابل بحث و نقد بوده است، در مقدمه‌ای مفصل که دویست صفحه از کتاب حاضر را به خود اختصاص داده است، نوشته‌ام. هر کس بدان مباحثت دور و دراز علاقه‌ای ندارد و تنها خواستار شعر ناب خود حکیم سبزواری است، می‌تواند مطالعه خود را با پیشگفتار کوتاه نویسنده در خصوص چگونگی تصحیح دیوان اشعار سبزواری آغاز کند و هر کس می‌خواهد فهرست و چکیده این مقدمه مفصل را بداند، می‌تواند به فهرست تفصیلی مقدمه (صفحه ۲۷-۳۴) نگاهی افکند، تامباخت مورد علاقه خود را از میان آن همه مطالب گوناگون انتخاب کند. فهرست اعلام نیز در پایان کتاب می‌تواند برای خواننده‌ای که دنبال اطلاعات رجالی ریزتر باشد، مفید واقع شود.

حسن امین
تهران
بهار ۱۳۸۰

فهرست کلیات کتاب

سال شمار زندگانی حاج ملاهادی سبزواری ۹	بخش اول - پیشگفتار
۱- حکیم سبزواری و شعر و شاعری ۱۱	
۲- تصحیح دیوان اسرار ۱۶	
۳- نسخه‌های خطی ۱۹	
۴- امتیازات چاپ حاضر ۲۰	
بخش دوم - فهرست تفصیلی مندرجات کتاب ۲۷	
بخش سوم - مقدمه مصحّح ۳۵	
۱- خلاصه شرح حال ملاهادی سبزواری ۳۵	
۱- ۱- سیر ادوار حیات حکیم سبزواری ۳۷	
۱- ۲- اهمیت فلسفی سبزواری ۳۸	
۱- ۳- اهمیت اخلاقی و عرفانی سبزواری ۴۰	
۱- ۴- طریقه سلوک عرفانی و پرورش روحی سبزواری ۴۲	
۱- ۵- اتویوگرافی سبزواری ۵۴	
۱- ۶- احتیاط و محافظه کاری حکیم سبزواری ۵۹	
۱- ۷- پایان حیات و مقبره حکیم سبزواری ۶۵	
۲- داستانهایی از حالات و کرامات حکیم سبزواری ۷۲	
۳- شاگردان حکیم سبزواری ۹۹	
۴- تألیفات حکیم سبزواری ۱۲۶	
۵- موسیقی دانی حکیم سبزواری ۱۴۱	
۶- شعر و شاعری حکیم سبزواری ۱۴۷	
۶- ۱- سبک سخن و غزلسرایی حکیم سبزواری ۱۴۸	
۶- ۲- مقام شاعری حکیم سبزواری ۱۵۰	
۶- ۳- صنایع ادبی در شعر سبزواری ۱۵۲	
۶- ۴- مقایسه سبزواری و حافظ ۱۵۷	
۶- ۱- پایگاه ادبی حافظ ۱۶۲	

۶ - ۴ - ۲ - پایگاه عرفانی حافظ	۱۶۴
۶ - ۵ - تحلیلی از افکار و انتظار و اخلاق حکیمان شاعر معاصر سبزواری	۱۸۹
مقایسه سبزواری و جلوه	۱۹۰
۷- بینش اجتماعی و سیاسی و فلسفی سبزواری	
۷ - ۱ - عشق مجازی	۱۹۳
الف - سعی سبزواری در تلفیق رأی عرفا با احکام فقه	
ب - عشق حقیقی در برابر عشق مجازی	
ج - اظهارات ملاصدرا در باب عشق مذکور	
۷ - ۲ - حقوق زن و مرد	۲۰۰
۷ - ۳- کلیاتی در باب بینش سیاسی، اجتماعی و سلوک معنوی سبزواری	
۸- پایان سخن	۲۰۵
بخش چهارم- دیوان اسرار	
۱- غزلیات	۲۱۳
۲- اشعار متفرقه اسرار	۳۹۳
الف - ترجیع بند	۳۹۳
ب - مثنوی ها	۳۹۷
ج - رباعی ها.	۴۱۰
د - دویستی	۴۱۳
ه - تفعیله ها	۴۱۳
بخش پنجم - اشعار فرزندزادگان اسرار	۴۲۲
۱- حاج شیخ محمد ابراهیم مدرس اسراری متخلص به محبوب	۴۲۴
۲- ضیاء الحق حکیمی متخلص به ضیائی	۴۲۸
۳- صدرالدین حکیمی	۴۵۵
۴- حاج شیخ ولی الله اسراری	۴۵۶
۵- بهاء الدین حکیمی متخلص به حکیمی	۴۵۸
۶- حسن ختم: اشعاری از استاد سید علینقی امین	۴۶۹
بخش ششم- کتاب شناسی	۴۷۳
بخش هفتم - فهرست اعلام	۴۷۹

سال شمار زندگی ملاهادی سبزواری (هجری قمری)

- ۱۲۱۲ - تولد در خاندانی مالک و زارع در سبزوار
- ۱۲۱۹ - شروع به تحصیل مقدمات (صرف و نحو) در سبزوار
- ۱۲۲۱ - مرگ پدرش در شیراز در بازگشت از سفر حج
- ۱۲۲۲ - انتقال به مشهد برای ادامه تحصیل به توسط عمهزاده اش ملا حسین سبزواری که پدر
وی، قیم حاج ملاهادی سبزواری بود.
- ۱۲۳۱ - ازدواج با خواهر حاج یحیی ایزی
- ۱۲۳۶ - هجرت به اصفهان برای تحصیل حکمت اشراق: تلمذ نزد ملاعلی نوری و آخوند ملا
اسماعیل واحدالعین اصفهانی (علوم عقلی)
- ۱۲۳۹ - شرکت در درس شیخ احمد احسائی و آقا نجفی (علوم نقلی)
- ۱۲۴۰ - انشاد منظومه حکمت در ۲۸ سالگی
- ۱۲۴۴ - مراجعت از اصفهان به مشهد و شروع به تدریس در حوزه علمی مشهد
- ۱۲۴۴ - تولد فرزند ارشد او آخوند ملا محمد
- ۱۲۴۷ - ترک حوزه علمی مشهد و سفر حج به همراه همسر
- ۱۲۴۸ - مرگ همسر در مراجعت از حج. اقامت اجباری در کرمان: ریاضت و سلوک
- ۱۲۴۸ - ازدواج با دختر خادم مدرسه در کرمان
- ۱۲۴۹ - تولد اولین دخترش (نوریه؛ مادر حاج میرزا عبدالحکیم مجتبه: استاد و مجیز
امین الشریعه) در کرمان
- ۱۲۵۰ - ساختن ماده تاریخ برای جلوس محمد شاه قاجار به تخت سلطنت
- ۱۲۵۱ - بازگشت از کرمان به خراسان و ادامه تدریس در مشهد

- ۱۲۶۰ - مراجعت به سبزوار در عهد استانداری امیراللهیارخان آصف الدوّله (دانی محمد شاه)
- ۱۲۶۳ - عزل آصف الدوّله و تبعید او به مکه، مرگ محمد شاه و جلوس ناصرالدین شاه
- ۱۲۶۴ - فتنه حسن خان سالار الدوّله (پسر آصف الدوّله) در خراسان و مقاومت اهالی سبزوار و عدم مداخله و مشارکت سبزواری
- ۱۲۶۵ - فتح سبزوار به دست حسن خان سالار و انتصاب برادرش میرزا محمد خان بیگلریگی به سمت حکمران سبزوار
- ۱۲۶۶ - فتح سبزوار به دست حسام السلطنه در ایام صدارت امیرکبیر، بست نشستن مغلوبین در منزل سبزواری
- ۱۲۷۳ - تألیف هدایة الطالبین به درخواست ناصرالدین شاه
- ۱۲۷۴ - تکمیل رساله استله و اجویه
- ۱۲۸۲ - چاپ حواشی بر اسفار
- ۱۲۸۵ - چاپ شرح مثنوی
- ۱۲۸۶ - ملاقات ناصرالدین شاه در سبزوار
- ۱۲۸۶ - چاپ حواشی سبزواری بر شواهد ملاصدرا در تهران
- ۱۲۸۷ - تألیف اسرار الحكم و ارسال آن برای ناصرالدین شاه و سیله ملا ملک و قاضی هبة الله.
- ۱۲۸۹ - وفات در سبزوار
- ۱۲۹۰ - شروع ساختمن آرامگاه حکیم و سیله مستوفی الممالک
- ۱۳۰۰ - اتمام ساختمن آرامگاه حکیم سبزواری